
מראה מקומות- עניני הלכה

‘במות דף צח’

נסדר ע"י אשר יעקב מילמן

רב דקהל שערי תפילה

פסעיק, ניו ג'רסי

AsherMillman@gmail.com

לזכר נשמת

מנחם מנדל בן משה ושרה בת משה צבי ממשפחת אדלר
קעפל בן אליעזר ופריידל בת אליעזר ממשפחת מילמן
צבי מנחם בן שמעיהו וחיה לאה בת נפתלי הערצקא ממשפחת
רייכמאן

A Chaburah on these מקומות מראה is posted weekly
and can be accessed via www.dafaweek.org, emailed,
or on the app.

507– Daf– Week

info@dafaweek.org

בענין היתר תרופות בפסח

איתא ב**שו"ע** שמת ותכריכיו, בין של ישראל בין של עכו"ם אסורים בהנאה. וה**שו"ע** ציין שהמקור לדין זה הוא גזירה שוה בין קבורת מרים ועגלה ערופה. והשו"ע לא חילק בין ישראל ועכו"ם.

אכן ע' הפת"ת שהביא מח' אם של עכו"ם אסור מדאו' כמו ישראל או רק מדרבנן ונפק"מ לחולה שאין בו סכנה. אכן לא הביא שום צד כנגד השו"ע שבעכו"ם מותר לגמרי. וגם לא הביא שום צד שמותר להתרפאות בשל ישראל במצב חולי שאי"ב סכנה.

אכן באמת דעת הרב"ז להקל בשני נידונים הנ"ל. מתחילה הביא דין הר"ן שהתיר להשתמש אפילו בשל ישראל כיון שהוי שלא כדרך הנאתן אפילו דרך אכילה (ויחזור לזה א"ה). וגם התיר אפילו לישא וליתן בשל עכו"ם והוא עפ"י גמרא שלנו ש"בשר חמורים בשרם".

ושיטה זו שמותר בחולה שאי"ב סכנה שלא כדרך הנאתן אפילו דרך אכילה הוא באמת שיטת הרמב"ם. ולכ' לפי הרמב"ם מותר בפסח ליקח תרופות שיש בהם חמץ אע"פ שהוי דרך אכילה כיון שאינו דרך הנאתן (והוא רוב תרופות). אכן שיטת הרמב"ן (הובא ג"כ ברדב"ז הנ"ל משם הר"ן שחולק עליו) הוא שאפילו שלא כדרך הנאתן אם הוא דרך אכילה אסור באיסור דרבנן (כמו חמץ שעבר עליו על הפסח) שעשאוים כשל תורה במצב חולה שאי"ב סכנה. ומוכח מדבריו שה"ה באיסור דאו' שאסור שלא כדרך הנאתן במצב חולה שאי"ב סכנה וכן דייק השאג"א (ומדובר שם לענין יו"כ אכן הה"ה). ויוצא לכ' מח' הרמב"ם והרמב"ן אם אסור אכילה שלא כדרך הנאתן במצב חולה שאי"ב סכנה.

ובאמת יש עוד טעם להחמיר שהשאג"א עצמו אוסר מטעם אחר של "אחשביה". והוא מחדש שם יותר שזה אפילו אם נפסל מאכילת כלב אמרינן אחשביה.

ובאמת יש עוד צד להחמיר והוא שיטת המקור חיים שאין האיסור מטעם אכילת חמץ אלא שיש כאן ביטול של תשבתו והוא מהלך אחרת מכל מפרשים הנ"ל. אכן משם מבואר שזהו רק אם נפסל מאכילת אדם אבל אם נפסל מאכילת כלב מותר הוא.

ויש עכ"פ ג' צדדים להחמיר, שיטת הרמב"ן שאסור כדרך אכילה, שיטת השאג"א מדין אחשיבה, ושיטת המקור חיים מדין תשבתו. ורק לכל אלו יש להשיב. בלהורות נתן דייק שבשו"ע נפסק כהרמב"ם שלא כהרמב"ן. הכתב סופר (וכן הוא שיטת החזו"א) פסק כנגד השאג"א שלא אמרינן אחשיבה רק אם הכוונה על המאכל משאכ"ה שהכוונה על הסם או התרופה וחמץ שם רק לתועלת אחר. וגם בהמקור חיים עצמו החמיר רק בראוי לאכילת כלב ולא גרוע מזה (וגם לא ראיתי מביאים דבריו ל"כ) וכן הוא ברוב תרופות שלנו.

ויש לסנף כאן עוד מח' אם בליעה נחשבת דרך אכילה אם לאו שהוא מח' הנודב"י והתורת חיים ששיטת הנודב"י שנחשב כאכילה וכן הוא ברוב מפרשים ורק ג"כ לא נוגע כ"כ כמבואר במנחת שלמה שהגם שהפשטות כהנודב"י הוא רק אם הדבר עצמו ראוי לאכילה ולכן בליעה נחשבת כאכילה אכן אם הדבר מצד עצמו אינו ראוי לכ' לכו"ע ל"א בליעה נחשבת כאכילה.

וההכרע יוצא בקובץ הלכות שאם החמץ שבו ראוי לאכילה ממש ובולעו, לכ' יש להחמיר שאי"ז נכנס להיתר הרמב"ם וכתב סופר. אכן אם החמץ שבו אין ראוי לאכילה ל"א בליעה כאכילה ול"א אחשיבה. וכן אם מר מאד מותר ג"כ ואפילו אוכלו שהוא כשיטת הרמב"ם הנ"ל.

ויש להוסיף כאן ב' הוספות. א' שפשוט הוא שמותר במצב של סכנה אפילו חמץ גמור מותר. ופשוט ג"כ שבחולה שאי"ב סכנה מותר בקטניות אם א"א בענין אחר (משנ"ב) וזה לכ' לכו"ע אפילו באופן רגיל.

ויש לכל א' לברר אם מורה הוראה בקי בכל נידונים הנ"ל.

- שו"ע יו"ד שמט' א'
- ש"ך שם
- פתחי תשובה שם
- שו"ת רדב"ז ח"ג תתקעט'
- רמב"ם יסודי התורה ה' ח'
- רמב"ן תורת האדם ענין סכנה
- שאגת אריה סימן עה'
- מקור חיים תמב' ב'
- להורות נתן יא' פד'
- שו"ת כתב סופר יו"ד קיא'
- נודב"י יו"ד לה'
- שו"ת מנחת שלמה א' יז'
- קובץ הלכות פסח פרק יב'
- משנ"ב שו"ע תנג' ס"ק ז'

הרי בלאי הכנס וטור כהקבל וכמה איכורי הנאה שלא החמירה תורה בסם כ"כ. ואי משום דלא בדילי מיניה כולי שחא הכי יין לומר דלא בדיל מיניה והחדש דלא בדילי מן הסבואה כולה שחא ולא חמירא כולי האי :

תשובה שני דברים נאמרו בתשובת דבר זה. אחת שלא נמלאו בכל האיכורין שבחורה שיצטרפו בו כל ג' תנאים הללו שהיא איכורי הנאה והוא בכרת ולא בדילי אינשי מיניה כולה שהיא אלא חמץ בלבד וכיון שיש בו הסומרות הללו החמירה עליו תורה חומרות אחרות וצאו חכמים וכוסיפו חומרות על חומרות כמו שעשה החורס. והו' דחמץ בפסח היו כדבר שיש לו מתירין שהרי איכורו תלוי בזמן ואחר ימי הפסח יהיה החמץ מותר ואע"פ שיהי החמץ שבוטע שיהיה לו הפסח כשיהיה לו היתר אלא אי"כ יעבור בכל יראה וכל יומא כוף כוף הו' איכא חמץ שיהיה מותר לו דעיו אוטו שלא עבר עליו. וק"ל עליה דכאי טעמא נהי דאגי האי טעמא לענין דלפילי באלף לא בטל כדבר שיש מתירין דחמירין דלפילו באלף לא בטיל אבי לחפש אחריו ולשרפו ולשורפו ולשורפו מרשותו לא ידעו למה. גם על הטעם שראשון יש לי קלה מגומה ומי עדיף מע"ל דלמרה ואלו ידבק בידך מלאוטה מן החרס וכל המודה בו כפטר בכל התורה טלה ולא מלינו שהלריכה תורה בה בדיקה וביטול אלא שבאין ישראל מזה לרדוף אחרים עד שנאבד תורה מארצנו אבל בח"ל אין אנו מטיין לרדוף אחרים אלא כל נוקם שבכבוש אותו מאבד את כל עכו"ם שבו עכ"ל הרמב"ם ז"ל. מ"מ הרי אהם דואה שלא החמירה תורה בעכו"ם כמו בחמץ הילכך עדיין צריך טעם ועל כן אינו אומץ על מה שאמרו רז"ל נמדדוהו כי חמץ בפסח רמז ליה"ר והוא שאור שבטיסו ולכן כלה גרש יגרש אותו האדם רעולו ויחפש עליו בכל מחבולות מחשבותיו ואפילו כל שבוטל לא בטיל והכי זה אמת וכוון. והגלגל"ד כתבתי :
תקועה (תקומ) שאלת ממני אודיעך דעתי בני שנטל לו חתיכה בגר בחוץ קדרה של חלב וצא העכו"ם והסוסיף בו חלב וביטל אותו אם נקרא כדעבד כיון שהעכו"ם עשה מעצמו או דילמא כיון שהעכו"ם מכיר את ישראל ודאי עשה בשביל שיאכל אותה ישראל ע"י כך כשהיא דחמירין לגבי שבת דחמירין אם היה מכירו אסור. עוד אם מותר לקחת מן העכו"ם דבר שיש בו איכור מעורב אלא שנתבטל ביותר מששים. עוד אם מותר להערים ולהניח הקדרה שפלה בה האיכור כסוף למקום שיש ביהר כדי שיפול מעצמו ויתבטל :

תשובה דע דאיכא פלוגתא בזה דחמירין אין מבעלין איכור לכתחלה הרב"ד ז"ל ס"ל דהו' איכורו מן החורה ומיבו מודה דאם עבר וביטלו דהו' מבעלין מדאורייתא אבל הסופות ס"ל דזה דחמירין אין מבעלין איכור לכתחלה דרבנן הוא אבל מן החורה מבעלין לכתחלה. ומחלוקתם תלוי בהאי דרזוע בשלה מן האיל דקתי זהו איכור הבא מכל היתר. והו' דקיי"ל דזה דחמירין דאין מבעלין איכור לכתחלה ה"מ באיכורי תורה אבל באיכורי דרבנן מבעלין לכתחלה וכתבה הרי"ף ז"ל במס' ביצה פ"ק וכתבו המפרשים והאוס' דה"מ באיכורין דליח לכו עיקר מן החורה כגון מוקאש אבל באיכורין שיש להם עיקר מן החורס לא מבעלין לכתחלה ומיבו לכ"ע אם עבר וביטל ביותר מה' מבוטל ולא כבאר בו איכור כלל אלא שקיבו את מי שבעלו לכתחלה שלא יהא מותר לאוכלו אבל ישראל אחר מותר לאכול ומתוון חטירותו שהרי נתבטל דאיכו דעביד דאיכורא קנסוהו רבנן אחריתא דלא עביד איכורא לא קנסו. וב"ב הרמב"ם ז"ל פ' ט"ו מהלכות מאכלות אסורות וכן דעת הראב"ד ז"ל. וכיון דטעמא הו' משום קנסא ואיכו לא עביד מידי לא קנסין ליה דהא נתבטל. וה"מ כיון שהוא מכירו נעזר שמה יאמר לעכו"ם לבעלו כדחמירין לגבי שבת. לא קשיא דהא דהסא איכורו מן החורה דהיינו למלאות מים מדשות איכור לר"ם או לעשות כבש או ללקוט עשבים אבל כ"ד לא הו' אלא מדרבנן דהא מהחורה כבר נתבטל. והו' דהסא גזירין בעכו"ם המכירו שמה יאמר לעכו"ם לעשות ואמירה לעכו"ם יש בו שבות אבל כ"ד אפי' שיאמרו לו לבעול אין באמירה זו איכור ואין האיכור אלא באכילה וזקן ומ"מ מודה אי שחא אחר לעכו"ם

לבעול דקנסין ליה ואסור לאותו שאמר לעכו"ם לבעול ולאחרים שרי וכדכתבינא :

ולענין אם מותר לקחת מן העכו"ם דבר שנתבטל בס' הדבר ידוע הוא שאסור דהוה בשעת שלוקחו מן העכו"ם כאלו מבעלו לכתחלה והא כתיבנא בדבר שיש לו עיקר מן החורה אפי"ג דהשתא הו' מדרבנן לא מבעלין לכתחלה דלא היתרו לו בדיעבד אלא מפני הפסד ממונו אבל לקחתו מן העכו"ם לכתחלה הוא ואסור ודבר ברור הוא אין דאוי להאריך בו :

ולענין הסערמה אשר כתבת לכאורה היה נראה לאסור מכמה טעמי חדא דחמירין צו"ט החמירו במערים יותר מן המיזד והשתא ומה אם כדבר שהמיזד מותר המערים אסור כדבר שהמיזד אסור דהיינו דאסור לבעול איכורין לכתחלה לכ"ש שהמערים האסור. והו' דחמירין שבת גבי האי לורבא מרבין דאול וייתב בבבא ואמר אלא למוניס קא מכוונא והעכו"ם מעבירו לאידך גיסא ונטר פירא ואתי ואמרו ליה לרבא ואמר לורבא מרבין באיכור דרבנן שרי משמע דאיכא בעלמא אפילו באיכורו דרבנן כי כהא לא שרו ליה רבנן. אבל כד משיינת בה שפיר תשנה דלא כל הסערמות שוות שהרי מלינו כמה הסערמות היתרו רבנן והערמה כו' לא שכיחא שיהיה היתר במקום שיכול לייפול לחוץ הקדרה מאליו לא שכיח כלל ולא גזרו בה רבנן. והיהו דיו"ט לא קשיא כלל שהרי כל פעם יבשל במיזד ע"י הערמה ומלאות תקנתא דרבנן מתבטלת אבל לחלל יו"ט במיזד לא שכיח ולא גזרו בו. והיהו דשבת נמי דכוחה אי נמי איכא לומר למחן דמפרש דחון לחתום היה מוליכו איכא למחש שמה יאמר לו העבירי ואמירה לעכו"ם אסורים וקילא ליה לאינש אבל כ"ד אפילו שחמיר לו הערמה לא יבא לעשות בידים. הילכך כ"ד ר"ל להקל מכמה טעמי חדא דעיקר אם מבעלין איכורא הו' איכורא דרבנן לדעת החופות כדכתבינא. והו' דעיקר האיכור הוא מדרבנן דהא מדאורייתא ודאי בטיל והו' דאם ביטלו מביטול ולא הו' אלא קנסא בעלמא ומחן דעבר אדרבנן קנסין ליה ולאחרים שרי. והו' דהערמה היא ומיילא הוא דמתבטל. והו' דהערמה כי האי לא שכיחא ולא גזרו בה רבנן. והו' דמאכלות חיותי נהו לאינשי ולא אהו לבעולי ע"י הערמה והכל לפי מה שהיה כתיב את הוא רגיל בהערמות כאלו ומיקל באיכורין יש כח ביד כ"ד ג' אהו זמן לקיום אהו ולאסור עליו אף על פי ג'איו מן הדין הטעם כ"ד הפקר והכל לפי אורך השעה ומזה הטעם אלו איכורין את הבשר ואת הגבינה במגרים אפי' משום חששא כל דהו' לא מן הדין אלא משום גדר וכמה פעמים אנו מפקירין אותו ומתקנין אותו לעניים משום מגדר מלאה. וכן ראוי הנגידים עושין בזמן שצער וכטעם שהם עמי הארץ ומקילין הרבה ואם לא נאסור להם אפילו משום חששא כל דהו' הו' באיכור את האיכור אבל שיהיו מעשיו של המורה או הדיון לשם שמים לא להסגול ולא לנסוג שררה ולא להטיל אימה יתירם על הצורך שכן אמרו רז"ל כל המטיל אימה יתירה על הצורך שלא לשם שמים וכו' והוא למען שמו יעוררו על כבודו וכבודו תורחו. והנראה לע"ד כתבתי :

שוב ראיתי שכתב הרשב"א ז"ל שלוקחים מן העכו"ם ונותן טעם לפגם והוא ז"ל כתב דנותן טעם לפגם אסור לכתחלה משמע דס"ל דלקיחה מן העכו"ם לא הו' לכתחלה ואפשר לחלק בין ונותן טעם לפגם לדבר שנתבטל בס' דכיון שהוא פגום לא חיישינן שמה יאמר לעכו"ם. אבל דבר שנתבטל בס' חיישינן שמה יאמר לעכו"ם לבעלו. ואם דעתו להסיר לקחת מן העכו"ם אפי' דבר שנתבטל בס' אפי' שאיני כדאי לחלוק מחמירי אי :

תשובה איכור אכילה לא הולריכה לשאלו דודאי מותר באכילה שהרי נשתנה אורחו ומזר לטיוה עפר בעלמא וכ"ש ע"י סמים שהרי המומי"א היא בגר החוטין שחוטין אותם כמטה מיני סמים כדי להעמיד אורחו וגופו וחרר להיות כעין זפת ואין בו איכור

תתקם (תקומת) **שאלת** ממני אודיטך דעמי וידך נפשו צבא דגריסיך בירושלמי דשקלים כילד היו הלוחות כחובים חגיגה בן יוסע אומר ה' על לוח זה וה' על לוח זה שנאמר ויכתבם על שני לוחות אבנים. רבנן אמרי עשרה על לוח זה ועשרה על לוח זה שנאמר עשרת הדברים ויתבס אלי. ור' שמעון בן יוחאי אומר כ' על לוח זה וכו' על לוח זה שנאמר ויכתבם על שני לוחות אבנים. ור' סימאי אומר ארבעים על לוח זה וארבעים על לוח זה שנאמר מזה ומזה הם כתובים עטרוגא. וקשה עליך לזייר דבר זה. ותו במאי פליגי. ותו דרובם מביאין רחוק לכברתם מפסוק אחד. ותו כיון שכתבו עשרת הדברים למען שיהו וישלש וירבע לר' סימאי. וכתבם שעמדת על מה שכתב בזה הספר עין יעקב ולא נתישב אללך ורמי' לדעת דעמי :

תשובה איברא שמאמר זה קשה ומה שביאר בו עין יעקב הוא קשה ממנו ומפני שאין משיבין את הארי אחר מותו לא ראינו להשיב על דבריו אלא לגלות לך דעמי בדברו סוה ואין מילין תבחן לדעת איזו דרך ישכון אור. דע כי יש בעשרת הדברות כח"ר אותיות כנגד תרי"ג מלות ו' אותיות נעלמות כנגד ז' קולות שבהם ניתנה הורה. ועדיין תלמדך להקדמה זו עוד דע כי עשרת הדברות הם ג' מלות עשה ו' מלות לא ואלו הן אבני. לא יהיה לך. לא תשא. זכור. כבוד את אביך. רבי ג' עשה ושני לאוין ומקרא מרובם הם. חמשה אחיות לא תהנה. לא תנאף. לא תגוב. לא תענה. לא תחמוד. הם חמשה כולם לאוין ומקרא מועט. ולמה היו אלו עשרת הדברות מפורשות יותר משאר המלות שהם בכלל מין האותיות אין זה מענין שאלתך וכבר דברו המפרשים שוק עיין בס. עוד דע כי כל מלות עשה היו מצד הימין וכל מלות לא תעשה מצד שמאל להישיר את האדם בכל אבריו להטיב לו באחריותו אם יקיים אותם ואם יעבור עליהם להענישו. או אמור מדת רחמים ומדת הדין. או אמור כנגד יצר טוב ויצר"ר והכל דרך אחד וכוונה אחת וכלם נמלאו במדרשי רז"ל. ואם תשאל ולמה היו עשר לא פחות ולא יותר ולמה ג' מ"ע ו' מ"ת זה הדבר תלוי במ"ש בכפר יצירה ואין כאן מקומו כי הם דברים הנמסרים מפני אל פה. עוד דע כי הלוחות היו ארצן אמה ורחבן אמה וגובהן ג' טעמים והכי איתא בכתבא פ"ק והיו מונחות בארון זו אלל זו בצורך הארון והיו אוכלות בארון שתי אמות והכי איתא בהדיא בסה"ס. ומעשה אבאר לך מחלוקת ההנאים חגיגה ס"ל ה' על לוח זה וה' על לוח זה ואע"ג דאחד מקרא מרובה אחד מקרא מועט לא קשיא ליה דהא אית ליה לחגיגה האי דחגיגה בן אחי ר' יוסע דאמר בין ד' ד' ודבור דקדושים ואותיותיהם של תורה מנוגזים כדש"ס כימא רבא והאי איתא בהאי ברייתא גופא ונמלא כל הלוח ממלא ואע"ג דקיי"לן אין כותבין ס"ת מנילות מנילות הארון היה מנהבן וסמוכות זו לזו כדאיתא בברייתא בכתבא ואיתא לס קרא כפשטא דכתוב ויכתבם על שני לוחות אבנים כאלם הכותב פרשה אחת בשתי לוחות. ומה שכתב משני עבריהם שהיו נקראות משני עבריהם ולא כמו שחשבו זולתו שהיו כתובים שני פעמים ממש כלומר חקוק מעבר זה וחקוק מעבר זה והא דאיתא שאלם דבר כן היה לריך שישאר איזה דבר בין חקק לחקק מגוף הלוח וה"ל אפשר שלא יהיה מ"ס ומ"ך בנס וחלי אכן קיל"ן מ"ס ומ"ך שבלוחות בנס היו עומדין. ואפילו הימא דרבי חניניה ס"ל כ' יוסי דאמר בסנהדרין דבכתב עברי ניתנה תורה הא אמרינן בירושלמי בהדיא דלמ"ד ברע"ך ניתנה תורה עי"ן מעשה נסים. ואי ראינו כתב עברי והוא אשר נידו הסדרונים היום שהם הכותבים והעי"ן הוא כמין משולש סהום מכל לדדיו ורע"ך היינו כתב עברי. כדאיתא בסה"ס. אלא האמת הברור כי הכתב נעלמו היה עובר מעבר אל עבר כלוח משולש ושאר האותיות יש להם בית אחוזה זולת מ"ס הסהום ומ"ך וכו' לא נפל מחלוקת בין ההנאים כלא. ואחר רבנן לאפלוגי ואמרי כתיבם שיהיה היתא לכל לוח ולוח שא"ל אלא כן ח"ו יהיה פירוד ביניהם וישארו ה' כולם לאוין בלוח מ"ס ונמלאו ששאלו מתגברת ויחריבו העולם אלא לריך לכלול ימין בשמאל ושמאל בימין ואין לכתוב מגלה מגלה בפני עמיה דתורה חתומה ניתנה וז"ל הרמב"ן ז"ל ואי חמיה אס נאמר שמור

איסור חכילה כאשר כתיבתי על עיני המוס"ק וסחריא"ק חבל לעיני איסור הכאה ודאי לא כגי האי עממא להחיר הנאחו דהא חמין שחרכו לאחר זמן איסורו איסור הכאה ליהנות בפחמין שלו כדאיתא בפ' כל שעה. ותו דקיי"לן כל הנקבין אפרן אסור בהנאה ולפיכך ז"ל שמכמו להתרפאות בו אפי' שלא במקום סכנה מפני שהוא שלא כדרך הנאחו ולא מבעי' לעשות ממנו תחבוסת דודאי היו שלא כדרך הנאחו אלא אפילו לאוכלו או לשותו: היו שלא כדרך הנאחו שהרי סמים מעורבין בו ואדרבה אין נהנה מהבשר עלמנו מפני הבשר אלא מפני הסמים אשר עמו הדע שהרי בשר שאר הסמים שאינם חוטטין אינם מועילין כלל. וגדושה מזו אמרינן בגמ' מר בר רב אשי אשכחיה לרבינא דקא שייף לברתיה בגורקי דערלה ח"ל אומר דלמרי רבנן בשעת סכנה שלא בשעת הסכנה מי אמור ח"ל אשתא למירתי בשעת הסכנה דמיא. ואיכא דאמרי ס"ק ליה מידי דרך הנאחו קא עבידנא ופירשו שלא כדרך הנאחו שהרי סולת סתים מעורב בשמן והיו שלא כדרך הנאחו והשתא ומה אם מפני שהפסולת מעורב בשמן היא כדרך הנאחו כ"ש הכא סמים מעורבים עם בשר המת ואדרבה סמים עיקר כמו שכתבתי. וקיי"לן דכל איסורין שנתורה אין לוקין עליהם אלא כדרך הנאחו בר מכלאי הכרס ובשר בחלב שלוקין עליהם שלא כדרך הנאחו משום דלא כתיב בה חכילה בליכך אין מתרפאין מהם כלל אלא במקום סכנה אבל שאר איסורין כולו כיון דלא אכתיב שלא כדרך הנאחו אלא מדרבנן מתרפאין בהם שלא במקום סכנה וא"ל עובדא דרבינא הוה שאף אכל דרך חכילה לעולם אימא לך דלא שרי הא ל"ק דלא מפלגינן בין איסור הכאה דרך חכילה לשאר הכאה אלא כשהוא דרך הנאחו אבל שלא כדרך הנאחו בכל גוונא שרי. וכן משמע בהדיא מההיא עובדא. וכ"כ הר"ן ז"ל וז"ל ראינו מי שכתב דמהא שמעינן דמתרפאין בכל איסורי הנאחו של דבריהם כגון חמץ שעבר עליו הפסח וכלאי הכרס בח"ל אפילו בחולי שאין בו סכנה ומיבו לעיני חכילה אין לנו דאפשר שישארו בשל תורה שלא להתרפאות בהם אלא במקום סכנה. ואי חמיה שאלם באו לחלק אפשר שאין מתרפאין אף באיסור הנאחו של דבריהם כדרך הנאחו דלילמא קילי טפי איסורי תורה שלא כדרך הנאחו מחלוקת אפילו באיסורי תורה בין חכילה לשאר הנאחו כיון שהוא שלא כדרך הנאחו אבל כדרך הנאחו יש לחלק אפילו באיסורי דרבנן אבל ז"ל שדעת הר"ן ז"ל להקל באיסורי דרבנן אפי' כדרך חכילה שכתב שאם באו לחלק משמע שהוא ז"ל אין דעתו לחלק ובג"ד לכ"ע כיון שהוא שלא כדרך הנאחו מותר אפילו דרך חכילה אפילו בחולי שאין בו סכנה. וזה הטעם אינו מספיק למה שזכרתי ונותנין בה כיון דאסור בהנאה ז"ל שאין אסור בהנאה אלא מתי ישראל עין ראינו בהם פ"ק דב"ק וטעמא משום דילפינן מוחמת סם מרים דאי לא הימא הכי בית הקברות של עכו"ם ג"כ יהיו אסורין בהנאה ולא יהיו מרעין בהם בהמות וכיוצא בזה לא מנינו וכתיב אשר בשר חמורים בשרם. הא למדת דמותר להתרפאות במומיה אפילו כדרך חכילה אפילו בחולי שאין בו סכנה ומותר לישא וליתן בו לעבודתו בהורה ומותר ליהנות בקברי סעכו"ם ובחכריו ומיבו מעמאין במונע ובמשא ובמומיה אסל איכא פלוגתא והרמב"ם ז"ל דאין מעמאין באהל ומהו הטעם יוחא שיהיה דרך הנאחו מותר שאין בו איסור הנאה דאי לטעמא קמא ק"ק שהרי התריא"ק דברים אחרים מעורבין בו ואפי"ה אסור לאוכלו כפסק מפני החמץ שיש בו וכן כתב הרמב"ם ז"ל בה"ל חמץ ומלה ואפשר לתרץ שלא אסור את התריא"ק אלא לבריא אבל לחולה אפילו שאין בו סכנה מותר כיון שהוא שלא כדרך הנאחו שהרי מעורב עמו דברים ממים וכ"כ הרמב"ם ז"ל פ' י"ד מהלכות מאכלות אסורות או שיערב דברים מרים כגון ראש ולענה לתוך יין וכך והכלן כשהם מרים פטור ע"כ ואם הוא חולה מותר כיון שאין איסורו אלא מדרבנן. ולכ"ד לא פקא מינה מידי שהמומיה מותר בהנאה היא שהרי מתי עכו"ם מומין כגפטיים ואם מפני איסור עשה שיש בבשר מהלבי שתיים כבר נפסדה לזרעו ואין הכלב אוכל אותו ומזר להיות כעפרא דארעא ומותר. והנראה לעד"כ :

המצות, אבל לאוין דע"א כלן אסור לעבור עליהן אפילו להנאת עצמן ולהתרפאות לעולם. וכן בשפיות דמים וכן בגילוי עריות. וזו היא ששנויה בסיפרא²⁰, שבת הותרה מכללה נערה המאורסה לא הותרה מכללה*. ופירשו עלה בירושלמי²¹: זאת אומרת שאין מתרפאין מג"ע, שבת²² הותרה מכללה, לא להתרפאות*, ודכותה נערה המאורסה לא הותרה מכללה אפילו להתרפאות. ומדקתני לא הותרה מכללה אף להנאת עצמו במשמע וליכא למינדע* מינה.

מר בר רב אשי²³ אשכחיה לרבינא דקא שאיף* לברתיה בגוהרקי דערלה*. א"ל אימור דאמור רבנן בשעת הסכנה שלא בשעת הסכנה מי אמור. א"ל האי אישתא צמירתא* כשעת הסכנה דמיא. ואיכא דאמרי הכי קאמר ליה, מידי דרך הנאתן קא עבידנא. פירוש, משום שכל שלא כדרך הנאתן איסורא דרבנן הוא, כדאמרינן התם²⁴ כל איסורים שבתורה אין לוקין עליהן אלא דרך הנאתן, למעוטי שאם הניח חלב* של שור הנסקל על גבי מכתו שהוא פטור. וכיון דאיסורא דרבנן, במקום חולי אף על פי שאין בו סכנה מותר, ושמעין מינה²⁵ דמתרפאין באיסורי הנאה של דבריהם, כגון חמץ שעבר עליו הפסח וכלאי הכרם בחוץ לארץ, אף על פי שאין בו סכנה. ומיהו לענין אכילה אין לנו אפשר*, שעשאו כשל תורה שלא להתרפאות בהם אלא במקום סכנה.

באין מעמידין²⁶: מתרפאין מהן ריפוי ממון אבל לא ריפוי נפשות. מאי רפוי ממון ומאי רפוי נפשות, אילימא רפוי ממון דבר שאין בו סכנה, רפוי נפשות דבר שיש בו סכנה. והא"ר יהודה אמר רב²⁷ אפי' ריבדא דכוסילתא* לא מתסינן מנייהו. אלא ריפוי ממון בהמתו*, ריפוי נפשות גופו, וכדרב יהודה*. אמר רב חסדא אמר מר עוקבא אע"פ שאמרו אין מתרפאין מהן²⁸ אבל אמר לו סם פלוני יפה לו סם פלוני רע לו מותר. סבר שאולי משאיל*, כי היכי דשאיל לדידי שאיל נמי לאחרוני ולא אתי לאורועי אנפשיה. אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן²⁹ ספק חי ספק מת* אין מתרפאין

יט, יד. 20 תורת כהנים ויקרא פרישת חטאת, פרישת א, יא: השבת הותרה מכללה, נערה המאורסה לא הותרה מכללה. 21 ירושלמי עבודה זרה ב, ב. 22 יבבת, יט: דתני יבבת. 23 פסחים כה, ב. 24 שם כה, ב. 25 נפסק להלכה ברמ"א יו"ד קנה, ג. 26 עבודה זרה כז, א. 27 אמר רב, ליתא שם. 28 אע"פ שאמרו אין מתרפאין מהן — כל זה ליתא בנמרא, ואיתא ברי"ף. 29 אמר רבנ"ח אמר רבי יוחנן, כן ג"כ ברי"ף, ובנמרא: אמר רבה אמר רבי יוחנן ואמרי לה אמר רב חסדא אמר

נערה המאורסה לא הותרה מכללה. „ושמע מינה אף להנאת עצמן לא הותר מכללה. תדע שהרי שלש עבירות אלו החמורות לא מפני קדוש השם נאסרו, לפיכך אע"פ שאינו מתכוין להעבירו אסור, אבל שאר העבירות שנאסרו מונקדשתי הותרו להנאת עצמן, דהא ליכא משום קידוש השם" (לשון רבינו במלחמות סנהדרין סוף פרק ח). והדברים מאירים. לא להתרפאות. קאמר דפקוח נפש דוחה את השבת, ודכוותיה הא דקאמר נערה המאורסה לא הותרה מכללה ואפילו להתרפאות קאמר, ש"מ שאין מתרפאין בגילוי עריות (פני משה ירושלמי ע"ז ב, ב). למינדע. לנענע. שאיף. מושח. בגוהרקי דערלה. בוסר זיתים, קטנים, משום רפואה, דקסבר מותר להתרפאות באיסורי הנאה (רש"י פסחים כה, ב). אישתא צמירתא. חולי קדחת (רש"י לרי"ף). חלב, אין דרך הנאתו אלא בהבערה ולמשוח עורות ולא לרפואה (רש"י

פסחים כד, ב). ומיהו לענין אכילה אין לנו אפשר... עיין באור שמה ה' יסודי התורה פ"ה ה"ח, שמאריך בכוונת הספק שנסתפק לרמב"ן בזה. ריבדא דכוסילתא. כלי אומן המקיז בכתפים וכו', כלומר אי כבדא לי ריבדא דכוסילתא שהקזו לי אומן ישראל לא אמינא לנכרי לאסוייה, להעביר הכאב, דאסור למסור גופו ביד נכרי (רש"י ע"ז כז, א). מבואר דלרש"י ריבדא דכוסילתא היא מכה שאין בה סכנה, ולהלן יבואר שיטת רבינו דהיא מכה קטנה במקום סכנה. בהמתו. מותר להניח לו לרפאות בהמתו, אבל לא לרפאות גוף הישראל. וכדרב יהודה. דאמר אפילו ריבדא דכוסילתא לא מתסינן מנייהו (גמרא). סבר שאולי משאיל. סובר הנכרי מדלא בעי האי ישראל לאיתסי מנאי, לא סמוך עלי, ושיילי קא משייל לנסותי אם אומר לו אמת (רש"י שם ב). ספק חי ספק מת. חולי שאם לא ירפאנו רופא ספק יחיה

סימן עה

בענין אוכלין ומשקין שאינן ראויין לחולה שאין בו סכנה

אכילתן דאסור באיסור תורה מדבריהן אין מתרפאין בחולה שאין בו סכנה², א"כ הי"נ אסור ביה"כ בשאינן ראויין לאכילה ושתייה בחולה שאין בו סכנה.

או איפשר דבשאינן ראויין שרי טפי, דאין שם אוכל ומשקה עליהם הואיל ואינן ראויין, וה"ל עפרא בעלמא, אבל בשלא כדרך אכילתן שם אוכל עליו, לפיכך חמיר טפי, דהא ביה"כ בשלא כדרך אכילתן אסור וחייב עליו כרת וכמשי"כ בסי' שאח"כ, ואילו על שאינן ראויין פטור עליהן, וה"נ בשר בחלב וכלאי הכרם לוקין עליו אפי' בשלא כדרך אכילתן וחנאתן כדאמר שם בפי' כ"ש, ואילו בשאינן ראויין מסתברא דאפי' בבשר בחלב וכלאי הכרם נמי פטור עליהם, שהרי נותן טעם לפגם בבשר בחלב נמי שרי³, וטעמא משום דאינן ראויין
ועל כן נראה שיש להחיל עליו

ואכתי יש לי לעיין חולה שאין בו סכנה אי מותר לאכול ולשתות אוכלין ומשקין שאינן ראויין ביה"כ לרפואה, כדשרי התם בשלא כדרך הנאתן לרפואה גבי רבינא (פסחים דף כ"ה) דהוי שייף לברתיה בגוהרקו דערלה, דקאמר התם בלישנא בתרא מידי דרך הנאתן עבינא ושרי לרפואה.

וראיתי להר"ן שכתב שם ראיתי מי שכתב דמתרפאין בכל איסורי הנאה של דבריהן, כגון חמץ שעבר עליו הפסח וכלאי הכרם בח"ל, אפי' חולה שאין בו סכנה, מיהו לענין אכילה אין לנו, דאיפשר שעשאן כשל תורה, שלא לחתרפאות בהם שלא במקום סכנה ע"כ⁴, ומדלמדו דמתרפאין באיסורי הנאה דדבריהן מדמתרפאין בשלא כדרך הנאתן, ואפ"ה ס"ל דלענין אכילה אין לנו, שי"מ דס"ל דשלא כדרך

אבל מלשון רבינו דוד (פסחים שם) לא משמע כן, וה"ל י"בין שאינו אסור אלא מורבנן לא גזירי חכמים באסורי הנאה במקום חולי ואפי' שלא במקום סכנה, אבל באיסורי אכילה של דבריהם לא נראה שהתירו אלא במקום סכנה, וכן טעמא שבת של דבריהם יש מהם שנאסרו אפי' במקום חולי וכי"כ, ע"כ. המלשון באיסורי אכילה של דבריהם, משמע ולא קאי על איסורי תורה שלי"כ (וכן יש לדייק בלשון הר"ן הג"ל), ובאמת איסורי תורה שלי"כ הותרו אפי' באכילה במקום חולי, ויותר מזה יש להוכיח מהא שהיא מרמזת לאיסורי שבת שיש שנאסרו במקום חולי, והיינו שהיא קאי רק על אסורי אכילה מדבריהם, ולא קאי על איסורי תורה שלי"כ, דזה מותר לגבי חולה בשבת, וגם מבואר מדבריו דהחילוק בין אכילה להנאה הוא משום דאין לדמות תקנות חכמים ול"כ, ולפי"ו אפשר דאין לדמות איסור חמץ ליוה"כ. (ועי' בשו"ת משנה הלכות ח"ה סי' ע"ח).

ג. וכבר העיר הכתב סופר בסי' קי"א על רבינו דפשיטא ליה דבבשר וחלב שלא כדרך הנאה אסור, ונותן טעם לפגם מותר, וכתב דראיה זו איננה מכיר ערבך ערבך צריך, דבאמת דעת הפליתי סי' פ"ו דבבשר וחלב נותן טעם לפגם אסור כמו שלא כדאי"נ. אולם דעת החות דעת רס"י ק"ג ולא כהפליתי. וכתב שם מילתא בטעמא לחלק בין שלא כדאי"נ כגון עיזב דבר מר שאפשר לתמוך ולחקן המאכל ויחזור לאיסורו. דאיסורו

א. הנה הביא רבינו בשם הר"ן שיש מתירין להתרפאות באיסורי הנאה של דבריהם, ולמדו מדמתרפאין באיסורי הנאה של תורה שלי"כ, ולא הביא רבינו סוף דברי הר"ן שחולק ע"ז וכתב "ואני אומר שאם באנו לחלוק אפשר שאין מתרפאין אם באיסורי הנאה של דבריהם כדרך הנאתן, דהילכא טפי קילי איסורי תורה שלא כדרך הנאתן מאיסוריין של דבריהם כדרך הנאתן, ע"כ. ועי' רש"י בפסחים דף ס"ו: שכתב דעשיית איסור כלאחר יד קיל טפי משום ולא שכיחא. ועי' שו"ת כתב סופר סי' קי"א פירוש אחר לדברי הר"ן, דטעמא דאסור שלא כדרך הנאה היינו משום דאחשביה, הגם מדאורייתא בטלה דעתו הם אסור משום דאחשביה, וכי"ו כשטמין לאכלו להנאתו כדרך האוכלים דבר לתענוג ולמלאות תאוה רעבונם, אבל כשאוכל לרפואה ובוחר הרע ומר במעוטו למעט חליו, כה"ג אינו מחשב דבר זה, ולא התירו דבר בחולה שאפי' איסור דרבנן, אלא דליכא איסור כלל. ועי' בתשו' הריב"ש סוף סי' נ"ז.

ב. הנה הבין רבינו כדברי הר"ן דהא וכתב לגבי אכילה דאין מתרפאין בהם דעשאום כשל תורה, כוונתו נמי על איסורי תורה שלא כדרך אכילה, ולא רק על איסורי אכילה מדבריהם, והוה כדעת הריטב"א בע"ז דף ט"ו. ודעת הרא"ה בבב"ק הבית בי"ג ש"ז. ובאור"ש הלי' יסודי התורה פ"ה ה"ח נסתפק בזה, ועי"ש שהביא דברי רבינו.

לגר כראמר בפ"ב דעכו"ם (דף ס"ו), ש"מ דאוכלין שאינן ראויין קילי טפי משלא כדרך אכילתן.

הילכך י"ל אפי' את"ל דבשלא כדרך אכילתן אין מתרפאין, מ"מ באינן ראויין מתרפאין ביה"כ ומותר לאכלן לרפואה אפי' שלא במקום סכנה משום דקילי טפי. ונהי דאסרו רבנן את שאינן ראויין ביה"כ, אפי"ה כיון דאין שם אוכל עליו לא חמיר מאיסורי הנאה של תורה שלא כדרך הנאתן דמתרפאין בהן אפי' שלא במקום סכנה.

ומסתברא לי דאוכלין ומשקין שאינן ראויין אפי' לרפואה אסור, דכיון דאכלן אחשבינהו וכה"ג כתב הרא"ש בריש פרק כ"ש (ס"א) אהא דאין ראויין לגבי חמץ חרכו קודם זמנו מותר בהנאתו אף לאחר זמנו, וכגון שנפסל מלאכול לכלב דומיא דפת שעיששה, יש רוצים לומר לאו דוקא הנאה, ה"ה נמי אכלת. **בעפ"ר** בעלמא הוא,

יאאוו אצעיא

לא פקע רק כשאכלו כשהוא מעורב במר ליכא איסור, וכן באוכל בשר חי כשמבשל איסור, אבל נטלפ"ג פרח איסורא דחפצא ואפי' חחר ומשביחו אינו חוזר לאיסורו, וזה גם בכ"כ ובע"ז ובכ"ח אסור ע"ש, ולפ"ז יש מקום לאסור ביה"כ אוכלין שאינן ראויין דבתערובות הרי הן מייחב דעתו ע"ש. ד. יע"ז שם בסוגיא דקאמר הגמ' בשחרכו קודם זמנו מותר בנאה, מבואר שם בתר"פ דלא מיידי בששרפו לגמרי דא"כ אפרן מותר, אלא דאיירי בשחרכו ועדיין הוא חמץ אלא שנשתנה מראיתו, ויע"ז בלשן רש"י שם "וכגון שחרכו באור יפה קודם זמנו, שבטל טעמו ומראיתו", ע"כ. והבעה"מ שם כתב "כדין הוא דאפי' באכילה שרי אלא שאין דרך אכילה בלחם חרוך, להכי נקט לישנא דמותר בהנאתו, דכיון דנפק ליה מתורת חמץ ל"ש באכילה ולא שנא בהנאה שרי", ע"כ, וכ"כ הר"ן ע"ש. אולם הרא"ש שם מביא דעות המחזיקים באכילה, והוא חולק כמ"ש רבינו בשמו, והשפ"א שם כתב דסברא דחוקה היא כיון דלא חל עלה שם איסור חמץ מה בכך דאחשביה, ובאמת יע"ז בס"ז ס"י תמ"ב ס"ק ח' שכתב בכיור דברי הרא"ש, "ונראה לדידיה רודאי אין חיוב דאורייתא בזה דהא ביי"כ כי אכל אכילה שאינה ראויה פטורי", ע"כ. וע"ע בכתב סופר שכתב דבשאלו לרפואה לא שייך לומר אחשביה, ועפ"ז הוא חולק על דברי רבינו. וכן ע"י בהג' יד אברהם לשו"ע יו"ד ס"י ק"ג, ובשו"ת אחיעזר ח"ג ס"י ל"א. ה. ונהנה הבית בס"י תמ"ב מקשה על הרא"ש מהא דאמר רבא שבועה שלא אוכל ואכל עפר פטור דעפר לאו בר אכילה הוא, ולא אמרינן כיון דאיהו אכיל ליה אחשביה אכילה, ומ"ש הנא, וניחא ליה ליישב "ואפשר לומר דפת

ולא מסתבר דאע"ג דבטל דעת האוכל אצל כל אדם, מ"מ כיון דאיהו קאכיל ליה אסור, וכ"כ הרב הברצלוני כו' ע"כ", הרי אף על גב דנפסל מאכילת כלב, ועפ"ר בעלמא הוא, אפי"ה אסור, וה"נ גבי יוה"כ אמרי' הכי.

ומהתימה על הטור שבאו"ח ס"י תמ"ב הביא במסקנא הסכמת אביו דבאכילה אסור הא דחרכו קודם זמנו, וגבי יוה"כ הביא דבוי ראב"ה דבאוכלין שאינן ראויין אפי' איסור ליכא, וכבר נתבאר שלא די שדבריו סותרין דברי אביו הרא"ש ז"ל, אלא שדבריו סותרין זה את זה. ועיין בפ"ג דשבועות (דף כ"ד) גבי אלא אלא כדרכא דאמר שבועה שלא אוכל ואכל עפר פטור כו', עד התם כיון דמעיקרא אכל והדר אישתבע ליה חשביה אחשביה כו', והדברים מבוארים מעצמן דלק"מ", וא"צ להאריך בזה'.

שעיפשה או נחרך או ייחרו לשיבה וטחו ביטוי, אף על פי דבעיניה לא אכלי ליה אינשי מכל מקום ע"י תערובת דברים אחרים הוא נאכל בטוב וכו', דכיון דע"י תערובת אכלי ליה אינשי, אף ע"פ שהוא אכלו בלא תערובת לדידיה חשביה אכילה ואסור, ואינו דומה לעפר ממש שאינו נאכל אפילו ע"י תערובת לשום אדם, והכא נמי דכוותיה, כן נראה לי ליישב דעת הרא"ש שאנו נוהגים כמותו", ע"כ, והיינו דהטעם דמהני מה דאחשביה הוא משום דבאמת הוא דבר הנאכל ע"י תערובות, ולא דמי לדבר שאינו ראוי לאכילה כלל כמו עפר ממש, ולפ"ז ליכא ראייה מדברי הרא"ש הג"ל לענינינו. וראה בהמשך.

ו. ויע"ז בכתרומת הדשן ס"י קכ"ט (מובא בכ"י ס"י תמ"ב (סעי' י'), ובררכ"מ שם אות ח' כתב "שאלה דיו שהוא מבושל בשכר שעורים וכו' שרי לכתוב בו בפסח או לאו, תשובה, יראה דשרי לכתוב בו, וראיה מהא דגרסינן פ' כל שעה וכו', וכתב אשירי וכו' וכו', וי"ל דלא צריכין להחמיר בנ"ד, דנראה דהא דאסרי גאונים דלעיל חמץ שחרכו קודם זמנו באכילה, היינו משום דכיון דמחשבינן ובעי למיכילה לא איפסיל לדידיה מאכילת אדם, וכ"ש מאכילת כלב, וכן משמע בפשיטות לשון אשירי לעיל, אבל במה שנותן הקולמוס בפיו כדי להחזיקה, ואגב זה טועם מן הדיו בלא כוונה לא מחשבינן בהא מדי וכו'", ע"כ. ונראה שהבין דברי הרא"ש דכיון דבאמת חמץ גמור הנא וראוי לאוסרו. אלא דכיון דנפסל לאכילת כלב לא אוכל הוא, ואיהו כיון דאכלו ואחשביה, לדידיה מקרי ראוי לאכילת אדם, וכ"ש דלא חשיב אינו ראוי לאכילת כלב. ולפ"ז ליכא ראייה מדברי הרא"ש לענינינו.

ביאורים

והוא תמוה, דאס כן צפסחים (כד, ג) אמאי לא אמר דהכל מודים צחמץ דאסור אפילו שלא כדרך אכילתן³²⁷. ועוד, דהא נותן טעם לפגם מותר צפסח, והוא נלמד מנצילה שאינה ראויה לגר (עבודה זרה סו, ט), וכיון דצחמץ אפילו שאינו ראוי לגר אסור, גם נותן טעם לפגם יהיה אסור. ומאמאי צר"ן צפסחים³²⁸ שהקשה זה, ומירץ דצחמץ אסור מטעם דראוי לחמע צו עיקות אחרות. אמנס קושיא הראשונה במקומה עומדת, דהיה לו לומר הכל מודים צחמץ צפסח, דמירוצן הר"ן הוא רק דכשראוי לחמע צו הוי כנצילה הראויה לגר³²⁹, אבל מכל מקום כיון דעכשיו אכיל ליה שלא כדרך אכילה פטור מקרא דלא יאכל דמשמע דרך אכילה דוקא - כמצואר צפסחים (טז)³³⁰. ועיין צפסרי חוות דעת סימן ק"ג (סק"ה).

ל"ב נראה דטעם איסור החמץ שנפסל מאוכל אדם, הוא מכח מה שכתבו התוס' [צפסחים³³¹ דקודם זמנו אף דליכא קרא דלא יאכל, מכל מקום אסור מקרא דתשציתו³³² דמשמע שלא כדרך אכילה, עיין שם. וכיון

מקור חיים

ביאורים

דאיסור אכילה מקרא דתשציתו נפקא ליה אפילו קודם זמנו דלא כתיב ציה אכילה, ודאי אסור אפילו שלא כדרך אכילתו כמו כלאי הכרס וצשר צחלב, ומכל שכן תוך זמנו, ואפילו הכי לא לקי עלייהו, דתשציתו היא רק עשה, ומלאו דלא יאכל פטור שלא כדרך אכילתו, ומשום הכי לא קאמר הכל מודים צחמץ צפסח כיון דלא לקי עליו, ולא קאמר³³³ רק שחייב צביעור.

ומה שהקשה הר"ן, כיון דעכ"פ אסור מדאורייתא ואפילו אינו ראוי לגר, אס כן אפילו נותן טעם לפגם יאסר צחמץ. תמיה לי דצדרי הר"ן, דהא חזינן דאפילו בכלאי הכרס וצשר צחלב³³⁴ דאסירי אפילו שלא כדרך אכילתו מותר נותן טעם לפגם, כדמוכח בעבודה זרה (סא, א), וכן ציין נסך אסור שלא כדרך אכילתו³³⁵ ומותר נותן טעם לפגם³³⁶. וע"כ צריך לומר דנותן טעם לפגם מותר מטעם אחר³³⁷, דהא אפילו טעם לשצח היה מותר אי לא היה קרא דמשרת, וכיון דטעם כעיקר ממשרת יליף³³⁸ וילפינן מזה לשאר איסורין צקל וחומר, וכיון דצטור גופיה נותן טעם לפגם מותר³³⁹,

ומרששת ח"א סי' ד ומנחת ברוך סי' מ. 331. כח, ב ד"ה רבי שמעון. 332. וכ"כ בחמדת שלמה פסחים ו, ב וקידושין נו, ב ד"ה ונ"ל. וראה גם בפני יהושע קידושין שם ד"ה והא דלא חשיב. וראה במגן האלה סק"ב מה שהקשה על המקור חיים כאן, וראה גם בהערות שם. 333. ר"ל שלא רצה לנקוט חמץ בפסח שרק חייב בביעור ואינו לוקה עליו שלא כדרך אכילתו. 334. בגמרא ע"ז שם מבואר כן רק לגבי כלאי כרס ולא מוזכר שם בשר וחלב, ובחזו"ט דעת יו"ד סי' קג סק"א הביא רבינו שבפלותי סי' פז סקט"ו כתב שבבשר וחלב חייב אף אם הוא נותן טעם לפגם כיון שחייבים על בשר וחלב אף שלא כדרך הנאתו, ורבינו שם הקשה עליו שגם כלאי כרס חייבים אף שלא כדרך הנאתו ואפ"ה מבואר בגמרא ע"ז סח, א שנותן טעם לפגם בכלאי כרס אינו חייב והוא הדין בבשר וחלב. ובהגהות אמרי ברוך על החוות דעת שם הביא שברמב"ם הל' מאכלות אסורות פט"ו הל' מבואר להדיא שבשר בחלב מותר בנותן טעם לפגם עיי"ש. וראה ג"כ בפמ"ג יו"ד סי' פז שפ"ד סק"ח שג"כ חולק על הפלתי בזה עיי"ש. 335. שהרי איסורו משום תקרובת עבודה זרה ומבואר בתוספות פסחים כו, א ד"ה שאני היכל שע"ז אסור אף שלא כדרך הנאתו [וראה גם תוס' ע"ז יב, ב ד"ה אלא בוורד ודף מג, ב ד"ה אמרו לו]. חוות דעת יו"ד סי' קג סק"א. 336. כמבואר במשנה עבודה זרה סה, ב וראה גם סז, א שם. 337. ראה עוד מה שהאר"ך בזה רבינו בחוות דעת יו"ד סי' קג סק"א. וראה בשו"ת בית שערים או"ח סי' רי מה שהאר"ך בביאור דברי רבינו כאן ובחזו"ט דעת עיי"ש. 338. פסחים מד, ב. 339. בספר תורת אליעזר סק"ב הביא בשם חותנו שהשיג על המקור חיים כאן שהיכא מצינו לימוד בנזיר שנותן טעם לפגם מותר בו. אמנם פשוט שכונת המקור חיים כאן דבנזיר כיון שאינו אסור שלא כדרך הנאתו ממילא מותר בו נותן טעם לפגם, וממילא כיון שכל עיקר דין שטעם כעיקר ילפינו מנזיר דיו לבא מזו הדין להיות

327. ראה בפמ"ג בפתיחה להל' פסח ח"ב פ"ב אות ב שג"כ הקשה קושיא זו. ותירץ ש"ל שאף אם אסור לאכול פת שעופשה מדאורייתא אף שאינו ראוי לאכילת אדם מ"מ זהו דוקא כשאוכלו בעין, משא"כ אם עירב בו דברים המרים אינו עובר עליו מדאורייתא כיון שאינו אוכלו כדרך אכילתו, ואף לחם שאינו ראוי לאכול מ"מ חייב רק באכולו כדרך אכילתו. וראה באמרי בינה הל' פסח סוף סי' ח שהעיר מזה על דברי רבינו כאן שאפשר לתרץ כהפמ"ג. ודעת רבינו נראה שזהו סברא דחוקה שמכיון שחייב אף אינו ראוי לאכילה א"כ לא מסתבר לפטור כשאוכלו שלא כדרך אכילתו, וכן ביאר בשו"ת בנין יחזקאל (בילגורייתא תרפח) בהערותיו על פתיחת הפרי מגדים להל' פסח אות מד, וראה שם מה שהעיר על זה. וראה עוד במנחת ברוך סי' מ סוף ענף א. 328. ח, א ויג, ב מדפי הר"ף. 329. רבינו ביאר דברי הר"ן שמכיון שראוי לחמץ בו עיסות אחרות ממילא זה נחשב שעדיין ראוי לגר וממילא חייב על אכילתו, ומשמע שהחוב הוא מטעם חמץ. אמנס בלשון הר"ן יג, ב מדפי הר"ף ובחידושי הר"ן מה, ב וביותר בחידושי רבינו דוד שם מבואר שפת שעופשה ואינו ראוי לאכילת אדם אבל ראוי לאכילת כלב חייב מטעם שאור שגם שאור אם אכלו חייב כרת אף שאינו ראוי לאכילת אדם. וראה בפרי מגדים באשל אברהם סק"ג וסקי"ד ובפתיחה להל' פסח ח"ב פ"ב אות ח ופ"ג אות א וראה גם מש"כ בזה הפמ"ג בפתיחה להל' תערובות ח"ג פ"ו ד"ה ודע דהא דחמץ עיי"ש. 330. ראה באמת בצל"ח ביצה ב, א שכתב שפת שעופשה מאכילת אדם וראוי לאכילת כלב אף שחייב בביעור מ"מ אינו חייב כרת על אכילתו כיון שאוכלו שלא כדרך הנאתו, ואינו דומה לשאור שתמיד אכילתו הוא שלא כדרך הנאתו וגזירת הכתוב לחייבו כרת על אכילתו אף שאינו ראוי לאכילה. וראה גם בכסף משנה הל' חמץ ומצה פ"א ה"ב. וראה עוד בשפת אמת פסחים מה. ב ד"ה ת"ר ושו"ת אחיעזר ח"ב סי' יא וח"ג סי' ה

ומכל שכן באיסור דאורייתא כחמץ בפסח, ונמצא שהרמב"ן חולק על הרמב"ם שהחיר לאכול חמץ שלא כדרך אכילתן אף בחולה שאין סכנה.

ה) ברם לפע"ד יש לתמוה, דא"כ אמאי לא הביאו הרמב"ן והר"ן את דברי הרמב"ם (פ"ה מיסוכ"ה) הג"ל, שכתב בהדיא דמותר לאכול שלא כדרך הנחתן אף איסור דאורייתא בחולה שיש בו סכנה, ואף יתכן שהרמב"ן והר"ן כתבו להסתפק דבין זה, ורלו להחמיר אף באיסור דרבנן ושלא לאכול שלא כדרך הנחתן בחולה שאין בו סכנה, ולא הביאו מה דפשיטא להרמב"ם להיתר, והרי הרמב"ן והר"ן מביאים בכל מקום דברי הרמב"ם ומכל שכן בדבר הנוגע לדינא.

ו) אולם לפע"ד נראה, דמש"כ הרמב"ן דלענון אכילה אפשר דעשאוהו כשל תורה שלא להתרפאות בהם שלא במקום סכנה, היינו רק כשאוכל כדרכה, דלעומת מה שראה מתחלה להתיר לאכול כדרכה איסוכ"ה דרבנן כגון חמץ שעבר עליו הפסח בחולה שאין בו סכנה, על זה כתב דאכילה עשאוהו כשל תורה, וכשם שאסור לאכול כדרכה איסור של תורה בחולה שא"כ, כמו כן אסור לאכול איסור דרבנן כדרכה בחולה שא"כ. אבל שלא כדרכה, כשם שמותר בדאורייתא אף בחולה שא"כ וכמבואר ברמב"ם, כל שכן דמותר באיסור דרבנן, ואין לנו לעשות מחלוקת בין הרמב"ם והרמב"ן, דתרווייהו מודים דשלא כדרכה מותר אפילו לאכול ואפילו איסור דאורייתא בחולה שא"כ, והרמב"ן רק חידש דלאכול כדרכה אסור אף באיסור דרבנן. [ישוה ראיתי באור שמה (פ"ה מיסוכ"ה) שכתב, דמה שהבין השאגת אריה צדעה הרמב"ן דמספקא ליה גם באכילה שלא כדרכה באיסורי תורה דאסור בחולה שא"כ, מה דפסיקא להארי החי מספקא לי עכ"ד. וכנראה שהתכוון לדבריו]. ועיין שו"ת רד"ז (ח"ג סי' תקע"ט) דנקט לדינא דמותר לאכול איסור הגאה דאורייתא שלא כדרך הגאה עיי"ש.

ז) ועיין בס' צדק הבית להרא"ה ז"ל (בית צ' שער ג' דף ל"ג ע"ב), שהקשה, דאף החירו ביטול עכו"ם לחולה שאין בו סכנה "דקיימא לן בחולה שאין בו סכנה שאין מתירין לו איסורין של דבריהם אלא בהנאה, והתם נמו שלא כדרך הנחתו, אבל לא באכילה, שלא הותר יינם ולא שמנה של גיד הנשה למי שהוא חש בגופו, ח"ו נשחק הדבר ולא נאמר" עיי"ש. ומשמע לכאורה, דלעומת הגאה שלא התירו אלא שלא כדרכה, אסרו אכילה אף שלא כדרכה. ומובח לכאורה דלהרא"ה אסור לאכול שלא כדרך אף איסור דרבנן. אך צאמת י"ל כצונת הרא"ה, דאף דאיסור הגאה דדבריהם לא התירו בחולה שא"כ אלא שלא כדרכה, אבל באכילה כדרכה אסור אף באיסור דרבנן, אבל שלא כדרכה י"ל דמותר לאכול אף איסור דאורייתא. וכן נראה ממש"כ דחם ושלום לומר דמותר ליתן סתם יינם או שמנה של גיד לחולה שא"כ, ואם מיירי שלא כדרכה מה הפשיטות דאסור, ואפשר דצאמת מותר דהוי תרי דרבנן, דכל האיסור אינו אלא דרבנן וכן הוי שלא

כדרך אכילתו, אלא ודאי מיירי באכילה כדרכה, אבל שלא כדרכה י"ל דמותר אף באיסור דאורייתא אף בחולה שא"כ.

ה) אולם עיין צריעב"א עבודה זרה (מ:) שהביא בשם הרא"ה, דאכילה או שחיה לא התירו לעולם בחולה שאין בו סכנה ואפילו שלא כדרך הנחתן עיי"ש. ועיין ריעב"א פסחים (כה:) בשם הרא"ה. ומבואר בהדיא דלהרא"ה באכילה אסורה שלא כדרכה בחולה שאין בו סכנה. [ואגב יש להעיר, דהרא"ה צדק הבית שם כתב, דמוקלה אסור ודאי לחולה שאין בו סכנה, וצ"ע רע"א (ח"א סי' ה') הסתפק צ"ח וכתב להתיר עיי"ש. ועיין שו"ת להורות נתן (ח"ט קונטרס) וחי בהם פ"א סי' א' צ"ח].

ט) ולדינא ודאי נראה, דיש לנקוט כהרמב"ם דשלא כדרך מותר אפילו לאכול איסור דאורייתא בחולה שאין בו סכנה. וצ"ע יור"ד (סי' קנ"ה ס"ג) כתב המחבר, דבשאר איסורים מתרפאים שלא כדרך הנחתן אף בחולה שאין בו סכנה עיי"ש. ומדמסת משמע דאף אכילה מותר שלא כדרכה אף בחולי שא"כ, דא"כ הו"ל לפרש. והרמ"א שם כתב, יש אומרים דכל איסורי הגאה מדרבנן מותר להתרפאות בהן אפילו חולה שאין בו סכנה ואפילו כדרך הנחתן, וצ"ע דש"ך שלא יאכל וישתה האיסור הואיל ואין בו סכנה, וצ"ע דש"ך (סי' ק"ד), דהא דצ"ע דש"ך שלא יאכל וישתה, היינו כדרך אכילתו, אבל שלא כדרך אכילתו מותר אף לאכול ולשתות.

י) ומקור דברי הש"ך ז"ל הוא במדני פסחים (כה:) שכתב ח"ל, כתב רבינו אבי העזרי (הוא הראב"ה), דכל איסורין שצחורה שרי לאוכלן שלא כדרך הנחתן או ליהנות מהן שלכד"ה, ומכל שכן מאפרן דתנן כל הגשפים אפרן מותר, ומעשה בא לידו ושאלוני מהו לשרוף שרץ אחד עמא ולעשות האפר לרפואה, והשנתי דמותר דכל הגשפים אפרן מותר, אף בכלאי הכרם וצ"ח פליג אביי ואמר שלוקין עליהם שלא כד"ה וכוותיה קי"ל, ושאר איסורין מותרין אפילו באכילה, דהכי אמר ר' יוחנן שאם הביא חלב של שור הנסקל ע"ג מכתו שפעור, וכל שכן אוכל חלב חי שפעור, והא דנקט פעור לאו דווקא אלא פעור ומותר, דלאו מפעורי שצת הוא דפעור אבל אסור וכו', ומיהו אדם שהוא צריח יזהר בדבר עכ"ל. הרי דהתיר לאכול איסוכ"ה שלא כדרך אכילתן אף בצריח. ומש"כ דצריח יזהר שלא לאכול חלב, ע"כ משום דמוליד מדות רעות וכדאיתא דמאכלות אסורות מעמטם חלב, אבל מעיקר הדין אין איסור.

יא) ואע"ג דצ"ח שאלת אריה (סי' ע"ד) תמה על הש"ך הג"ל שהביא דברי הראב"ה להלכה, ולא שח לבו דשאר הפוסקים ס"ל דהאי פעור שלא כדרך אכילתן והנחתן הוי פעור אבל אסור עיי"ש, ולכן בצריח אף שלכד"ה אסור. ועיין צנינת אדם (סי' י"ב) צ"ח, אבל נקוט מיהת פלגא צידך, דע"פ במקום חולה שאין בו סכנה מותר לאכול שלכד"ה, וכמבואר ברמב"ם.

ואמאי אכילה כתיב ציה, להכי רצה לפרש טעם אחר במנה, שלא יהיו דברי הצרייתא סתרי רישא לסיפא, וקאמר דרך אס חמזי לומר, שאפילו תפרש טעם מנה משום לחם עוני, ואין לנו הוכחה מצרייתא זו דבעינן אכילה, מ"מ מסבירא קשה למה ענוש כרת והרי אכילה כתיב. וידעתי שהוא דוחק קצת.

רמזה שהקשה על הצרטטורה צריש פרק כל שעה [פסחים פ"ב מ"א ד"ה ר"ן] שפירש טעמיה דר' יהודה דאין ביעור חמץ אלא שריפה, משום דליף מותר שאסור בהנאה וענוש כרת כחמץ והוא צריפה, ורבנן סברי חלבו של שור הנסקל יוכיח. והקשה מעלתו שזה נגד מסקנת הגמ' דפסחים [כ"ח ע"א], דחור ר"י ודנו דין אחר נותר בכל מותרו כו'.

הנה אומר אני, הרי גם דין זה דכל מותרו פרכה חכמים דאשם תלוי לדברין יוכיח, כמבאר שם דף כ"ח ע"א. והנה צריך להבין אס כן למה לא הודה רבי יהודה לדברי

חכמים*, וא"כ צריך לומר שהך דין אחר רק לדבריהם דרבנן קאמר. ושוב אני אומר שר"י עיקר טעמו הלימוד

האמנעי שם נותר אסור באכילה והנאה וענוש כרת, ור"י לא חייש לחלבו של שור הנסקל, דאולי אסור ר"י אין איסור חל על איסור רק באיסור חמור, אבל באינו חמור אפילו כולל אינו חל, ולא חל איסור שור הנסקל על איסור חלב. ואף דאסור בהנאה, זה אינו נקרא מוסף רק חמור, כמבאר בחולין דף ק"א ע"א בתוספות ד"ה (ב)איסור כולל, וכאן שיש בחלב ג"כ חומר שאינו נשור הנסקל דהיינו כרת, לא חל איסור שור הנסקל על איסור חלב, ואין חלבו של שור הנסקל אסור בהנאה¹, וליכא יוכיח². ורבנן סברי איסור כולל ושפיר אמרו יוכיח, ומה שחור ר"י ודנו בכל מותרו היינו לדבריהם דרבנן. ולרוב הטורדה מספיק הקיטור. דברי מחמתו כו'.

הג"ה

* וידעתי שיש לומר דר' יהודה עיקר טעמו משום דלא משגח בתחלתו להחמיר וסופו להקל.

סימן לה

אם בליעה מקרי כדרך הנאתן

נסתפק בזה המשנה למלך בפ"ה מיסודי תורה [ה"ח ד"ה יש לחקור] יענין שם. ואמנם דבר זה שרובה המורת חיים דאס בלע דבר מאכל מקרי שלא כדרך הנאתו, ולפ"ז י"א לנו דין חדש, שמוותר לבלוע כל איסורי תורה לרפואה אפילו לחולה שאין בו סכנה, כמבאר בהרמב"ם פ"ה מיסודי תורה [ה"ח], דכל איסורי תורה מתרפאים מהן שלא כדרך הנאתן. מ"מ כבר כתב המשנה למלך [שם ד"ה נסתפקתי], דדוקא אס המאכל מזד עזמו הוא שלא כדרך הנאתו, שמעורב בו דבר מר, או שאכלו חס ציומר, אבל אס המאכל מזד עזמו הוא טוב, אלא שהוא אוכל אכילה גסה וכיוצא, נסתפק שם. ואמנם אני אומר הרי באיסורין ודאי אינו לוקה אלא כדרך הנאתן [פסחים כ"ד ע"ב], ואפ"ה הבולע דבר איסור לוקה. והרי בחולין דף ק"ג ע"ב, לא משכחח לרשב"ל שלוקה משום אבר מן החי רק בגרומיתא ועירחא שבלעו כולו כאחד¹. ואס יאמר שכיון שהוא קטן דרך לבלוע, אף במנה חסיכה קטנה דרך לבלוע. באופן שפשוט אנלי שבליעה מקרי דרך הנאתן². ובמרוור שאינו יוצא [פסחים קט"ו ע"ב], הטעם משום שאינו טועם טעם מר. וי"א לנו מזה שאסור לבלוע מאיסורי תורה לרפואה במקום דליכא סכנה. וכן הרמב"ם בפ' (יו"ד) [י"ד] ממאכלות אסורות הלכה י"א, חושב שם כמה אופנים דמקרי שלא כדרך הנאתן ולא חישב בולע. ולרוב הטורדה האקרא.

תשובה

שנית להרב הנזכר.

מכתבו כו', והנה קושייתו לא עלי תשוב רק על רש"י שפירש בפסחים דף ל"ה ע"א, המחנה וגמעו כו' אין אדם יוצא ידי חובתו, דלאו דרך אכילה קאכיל ליה, עכ"ל. ופירש מעלתו כוונת רש"י דלא הוי כדרך הנאתן, והקשה על זה הא במנה לא בעינן דרך הנאתן, שהרי בלע מנה י"א [פסחים קט"ו ע"ב], והביא דברי מורת חיים בחולין דף ק"כ ע"א [ד"ה לחס]. והנה באמת כתב כן המורת חיים וז"ל שם, אבל גבי מנה דלא בהנאה תליא מלתא דמנאת לאו ליהנות ניתנו, דאפילו בלע מנה קיי"ל די"א אפילו לא נהנה ממנה, הלכך אי לאו דלחס עוני אמר רחמנא, אס המחנה וגמעו הוה יוצא ידי חובתו.

הבה מתחלה אני תמה, מי הגיד למעלתו שכוונת רש"י משום שלא כדרך הנאה, ודלמא גם כוונת רש"י דלא דרך אכילה קאכיל אלא דרך שתייה¹, וכמו שכתבו הסומ' בחולין שם [ד"ה לחס], דהוי מני למימר במנה אכילה כתיב צה. אלא לפי שעיקר דברי המורת חיים אנלי הם מן המתמיהים, דמה בכך שמנאת לאו ליהנות ניתנו, מ"מ כיון דכתיב אכילה בעינן דרך הנאתן. ובגוף הדין אס בעינן צמנאת עשה דרך הנאתו צמידי דאכילה, כבר

1. עיין מהדר"ת יו"ד סי' מ"ד, ובצל"ח פסחים כ"ז ע"ב ד"ה חלבו, וכ"ח ע"א ד"ה והנה. ועיי"ש באהל דוד.

המותר, ואם אחר יבקש ממנו אותו חמץ שכבר חרכו ולא ירצה ליתן לו אפשר דעובר בכל תשחית, וכיון שלא מצינן כלל לחדש מעצמנו עוד סוג של שריפה דהיינו לפסול רק מכלב ע"י שריפת אש, נמצא דאם רק חורכו באש הרי אין זו שריפה האמורה בתורה, ואם שורפו לגמרי היכן מצינו שיהא מצוה לשרוף דבר המותר. וכמו כן נראה לענין מצות בייעור של מעשר

שני ורבעי להרמב"ם שמצריך שריפה, וכן להסוברים בביעור של שביעית דדינו בשריפה, דכל זה דוקא ממש לאחר שכבר הגיע זמן הביעור ונתחייבו בשריפה אבל אם זה רק סמוך לזמן הביעור לא שייכי בהו שריפה עד שיהיו פחם או אפר שהרי מיד שרק נפסלו מאכילת אדם פקעה מהם קדושתם והרי הם כשאר פירות ולא כמעשר ורבעי ושביעית ולמה יתחייבו בשריפה ממש.

www.daf.com

סימן יז

לקיחת תרופות חמץ בפסח *

www.daf.com

שצריכים דוקא להטעם של זיעה בעלמא משום דלא אזלינן בתר מעיקרא אלא בתר השתא, וכיון דלאחר שכבר נסחט עומד שפיר לשתייה ה"ז חשיב כדרך אכילה [גם נלענ"ד שגם אפר נקברין אשר יש סוכרים דאסור מה"ת הוי נמי משום הך טעמא דמן האפר הרי נהנה כדרך שרגילים ליהנות מאפר ואכמ"ל], ולפי"ז הרי גם בנד"ד לאחר שכבר נעשה מהחמץ גלולות הרי הם עומדים ודאי לחולים לבלוע אותם דרך הפה אשר גם זה חשיב דרך אכילה.

אך אעפ"כ נראה דדוקא באוכל גמור שרגילים ללעוס ולאכול רק אז אמרינן שגם בליעה חשיב כדרך אכילה, משא"כ בדבר דלא חזי כלל לאכילה ועומד רק לבלוע וגם רק לחולים כמו גלולות דנד"ד, שפיר חשיב לכו"ע שלא כדרך אכילה ושרי לחולה שאב"ס, שהרי גם מלוגמא ורטיה על מכתו לאחר שכבר נעשו הרי הם עומדים לכך ואפי"ה שרי, ואף גם בדעת הנו"ב נראה שדוקא כההיא דמשקין היוצאין מהפירות הוא דכתב הכי משום דלאחר שכבר נסחט ה"ז משקה משובח, וכמדומה דגם קיי"ל הכי שהרי הלוקח פירות משובחים שכולם רגילים לאוכלם חי ובישולם מסתבר שלהלכה הם אסורים באכילה גם לחולה שאב"ס כמו בישול אגוזים ואפרסקים שכחב שם רש"י, ואע"ג דאי אזלינן בתר מעיקרא שאינם עומדים לכך צריך להיות מותר, משא"כ בהני דמעיקרא לא קיימי כלל להכי וגם השתא הם עומדים רק לחולים וכדאמרן דמוכח הכי ממלוגמא ורטיה וכדומה, וכ"ש כשעומדים רק לבלוע ולא לאכול.

ב יש הרבה תרופות דאף שסם התרופה מר מעט מ"מ אפשר דלא חשיב כאינו ראוי למאכל אדם מפני זה שאנחנו מפונקים, שהרי משקה שאינה ראויה לשתיית אדם אינה מקבלת טומאה וגם אינו מכשיר, ואפי"ה תנן ופסק כן הרמב"ם בפ"י מטו"א ה"ב

א לכאורה יש לדון כיון דנקטינן שגם בליעה ללא שום לעיסה חשיב כדרך אכילה, א"כ בנד"ד שעושין בתחלה את העיסה שהיא חמץ נוקשה אך ורק לדבק בה את התרופה וגם להחליק ולהמתיק בכך קצת את המרירות להקל על החולים להכניס את הגלולה לתוך הפה ולבלוע, וכיון שכן אפשר דהרי זה חשיב כחמץ שעומד למאכל עבור חולים מפני שהם צריכים לכך בגלל התרופה שמעורבת בה, ופשוט הדבר שהמערב תרופה מותרת שהיא מרה תוך יין מתוק של ערלה דודאי אסור אף לחולה שאין בו סכנה, וגם כאן הכולע מחשיב מאד את החמץ מפני שעל ידי זה הוא יכול לבלוע התרופה וגם החמץ נראה לעינים יותר מהתרופה עצמה, ואע"ג דאי אזלינן בתר מעיקרא הרי ודאי דאין קמח עומד לכך, מ"מ לאחר שכבר עשאו ויחדו לחולים אפשר דגרע טפי, ולא דמי לכופת שאור שיחדה לשיבה דהתם לא קיימי כלל לאכילה, משא"כ הכא דקיימי לבלוע דרך הפה דחשיב נמי דרך אכילה, ומה שנזכר במלגמא דשרי לחשאב"ס היינו מפני שבלעיסתו עדיין לא מחמיץ כלל את החטים ורק לאחר שמניחם ומשתמש בהם לרפואה רק אז הם מחמיצים (תריאק לא ידעתי איך משתמשים בו), ומצינן נמי בגמ' בכורות דף ז' ע"ב על מי רגלים של חמור דאסור משום "דשתי אינש ומעלו לירקינא" ועיין בש"ך יו"ד סי' פ"א סק"ב שפסק "דמי רגלים של חמור כיון דעכירי ודמי לחלב אסירי אפילו לחולה שאב"ס", ומסתבר דלא עדיף מגלולות, הן אמנם שהפמ"ג כתב שם ליישב דעת הב"ח דיכולים לפרש בגמ' שגם בריאים שותין אותו כי היכי דלא לייתי לירקינא, ועיין גם בכרו"פ מ"מ אין זה כ"כ פשוט.

ג יודע מה שכתב הצ"ח בפסחים כ"ד ובנוב"ת חאו"ח סי' ס"ד דאביי חולק על ר' זירא וסובר

(* מתוך תשובה להגאון מוה"ר חיים פנחס שיינברג שליט"א.

כדורים שיש בהם חמץ הראוי לאכילה

ה. כדורי רפואה שיש בהן חמץ הראוי לאכילה, אסור לחולה שאין בו-סכנה לבולעם בפסח, דאע"ג שבולעים אותם בלי לעיסה מקרי בכה"ג דרך הנאתן¹.

ו. וכן כדורי רפואה הנלעסים שהם ראויים לאכילה ויש בהם חמץ, אסור לבלוע אותם כמות שהן, וכנ"ל, דמה שבולע בלי לעיסה חשיב דרך הנאתן.

לא"מ 1234567

כדורים ותרופות שאינם ראויים לאכילה

ז. מדינא, כדורים שלנו, שאין בהם טעם כלל, ואינם ראויים לאכילה כלל, מותרים בפסח אפי' אם יש בהם חמץ, משום שאין החמץ שבהם ראוי לאכילה כלל ונפסל לגמרי¹.

לא"מ 1234567

בליעת קאפסולה שנעשית מתערובת חמץ

ח. מדינא מותר לבלוע "קאפסולה" שנעשה מחמץ דהא החמץ שבו אינו ראוי

לאכילה¹. ואם האבקה שבתוכו יש בו חמץ הראוי לאכילה, אין הקאפסולה חשיב ככריכת סיב, ואין לבולעו, דחשיב דרך אכילתו².

תרופה נוזלית שטעמו מר

ט. תרופה נוזלית שמעורב בו חמץ ויש לו טעם מר, חשיב שלא כדרך הנאתן, ומדינא מותר לחולה שאב"ס ליטלו בפסח, ולא אמרי' דמה שאוכלו הא אחשביה לאכילה, דהא דעתו על הסמים¹.

לא"מ 1234567

הגהות

הַלְבוּת פֶּסַח סִימָן תַּנּוּ

תַּנּוּ דֵינִי הַחֲטִיִּים וְטַחֲנֵנְתֶּם לְמִצּוֹתַי. וְבוֹ ט' סְעִיפִים:

מִזֵּי. בְּאֵר הַגּוֹלְיָהּ

א. משנה פסחים לה.
ב. שם בנקרא. ג. מקא
ד. רב הונא שם.

א. "אלו דברים (א) שיוצאים בהם ידי חובת מצוה, בחטים ובשעורים ובכסמין ובשבלת שועל ובשפון, (ב) והמנהג לקח לכתחלה חטים (מהרי"ל), (ג) אֶבֶל לא בארו (ד) ושאר מיני⁶ (קטניות, וגם אינם פאים (ה) לידי חמוץ, וימטר לעשות מהם תבשיל: הגה (ו) *ויש אוסרים (טור והגהות מיימוני פרק ה ומדרכי פרק כל שעה). והמנהג באשפון להחמיר, (ז) ואין לשנות. מיהו, פשוט דאין אוסרים בדיעבד (ח) אם נפלו (ט) תוך התבשיל, (י) וכן מטר להדליק בשמנים הנעשים מהם, (יא) ואין אוסרים אם נפלו לתוך

באר היטב

6. קטניות. הוא הדין טרק"י וטרק"ש ורי"ץ אינם מחמיצים: 3. התבשיל. אפלו ליכא ששים גם כן מטר באכילה, מכל מקום רב על כל פנים בעינן, דאם לא כן לא מקרי תערובות כלל דהרי כאוכל תבשיל מקטניות עצמו, חק יעקב. כל מיני הירפות שקורין גרופי"ץ העשויים מחמשה מינים אסור להשהותן בבית, שמלחליחין אותם במים קדם כתישה, ואם עבר עליו פסח אסורין בהנאה, עין חק יעקב: 4. להדליק. מהרי"ל אוסר במקום שיש לחוש שיפלו לתבשיל ופי כותשין במדוקה שפותשין בהם שעורים. ודרכי משה שדא בה נרגא, דאפלו הכי מטר המאכל דבטל קדם פסח, ואין לומר שקבל טעם מחמת דוחקא, דהו אינו אלא בדבר חריף, יורה דעה סימן צ. עין מה שכתבנו טוף סימן תמו. ומשמע מהרי"ל דמטר לאכל שמן זית בפסח, מגן אברהם, עין שם:

שערי תשובה

(א) קטניות. עין באר היטב. ועין פמור וקציעה ושאלת יעב"ץ חלק ב סימן קמו, ובקונטרס טוב עין להגאון האוולאי ז"ל בסוף ספר ועד לחכמים, שם כתב דבאשפון ופולין שקבלו עליהם זה כמה מאות שנים חמרא זו קצת גדולי ישראל, אין להקל להם, והמקל הוא פורץ גדר כו'. ודורי מורי ורבי הגאון ז"ל בתשובה כתב דר כתב, שהמין שקורין במדינתנו פאסול"ש פשוט שהוא מין קטניות, והביא ראיות מהרע"ב בפרוש המשניות, ואף במקום שיש קצת חזק אין להחמיר במדינות אלו שלא באו לפרץ גדר, וכן עמא דבר. ועין בלקוטי מהרי"ל אחר שהביא המנהג הלז כתב, שהאכילי בפסח עובר בלאו דלא חסור, וכל העובר על דברי חכמים חייב מיתה בידי שמים כו', עין שם. ובמקום אחר עמרו קצת מהחכמים פרצו לפרץ בזה ולא עלתה בנדם, לפי שהחמי הדין מגדולי אשכנז חרדו לקראתם ועמדו בפרץ וקיימו דברי חכמים והחליטו האסור במדינות אלו, ואין ללמד ממקומות שנהגים התר מאז ומקדם שלא נתפשטה בנייהם גזרת הגדולים ותקנתם בזה, וכמו לענין שגורו שלא לשא שתי נשים וכיוצא. ועין בקונטרס הנ"ל שגדול אחד היה מחמיר אף בקאפי" אף על פרצו לפרץ בזה וקטניות וימירו הכל ויפרצו גדר הראשונים, ומכל מקום אף במקומות שקבלו חמרא ודלא כההך יוסף, עד כאן דבריו. ובמקומות אלו נוהגין התר פשוט בקאפי" ואף על פי

גב ודאי פרי עין הוא, נראה שרוצה להחמיר לפי שהמון לא נדעו מה הוא וידעו שהוא גם כן אם תרבו קדם הפסח יש להקל, וכמו שכתב בשבות יעקב חלק ב סימן ה, ודלא כההך יוסף, עד כאן דבריו. ובמקומות אלו נוהגין התר פשוט בקאפי" ואף על פי

משנה ברורה

תננ א (א) שיוצאים בהם וכו'. כליל ראשון של פסח: **(ב) והמנהג כו'.** משום דהוא חביב לאדם ביותר ואיכא משום הדור מצוה, ואם אין לו חטים, יקח למצות מאחד מהארבעה מינים "החשוב לו ביותר, כדי שיאכל לתאבון: **(ג) אכל לא בארו.** והוא הדין דחן, ויליף לה בש"ס מקרא, דאין יוצאין ידי חובת מצוה בלילה הראשונה שהוא חובה אלא בדבר הבא

באר היטב

תננ א * ויש אוסרים. עין במשנה ברורה הטעם. ונעתיק בזה לשון רבנו מנחם בבאורו להרמב"ם, אחר שהביא אינה טעמים קלושים למנהג זה מסים וזה לשונו, אחר זה מצאתי כתוב שיש מין אחד הנקרא ויצא"ש, והם מגזרים של חטים שמשתינים בארץ בתבניתם כמו הזיוני, ובשנה שאינה של ברכה יוצאת התבואה מדרך הישר וחוורת זנין, מלשון, תונה הארץ, ובשנה גשומה חוורת התבואה ויצא"ש, וקורין אותה ויצא"ש פארמנטל"ש ועל

לידי חמוץ, ואלו אינן מחמיצין, וכדמסיים לקמה: **(ד) ושאר מיני קטניות.** וטרק"י שקורין אצלנו (גרמ"ל) וקאקערתי שקורין אצלנו (טרקישע ווייץ²), גם כן מיני קטניות הן, (אחרונים): **(ה) לידי חמוץ.** ואפלו לש אדם קמה ארו וכיוצא בו ברוחחין וכסהו בכגדים עד שנפקה כמו בצק שהחמיר, אין זה חמוץ אלא סרחון ומטר באכילה: **(ו) ויש אוסרים.** לא מעקר הדין הוא אלא חמרא שהחמירו עליהם, וכדמסיים לקמה. וטעם חמרא זו, משום שלפעמים תבואה מערב במיני קטניות ואי אפשר לברר יפה, ואתי לידי חמוץ כשיאפס או יבשלים, ועוד, שפמה פעמים טוחנים הארו ושאר מיני קטניות לקמה וכמה פעמים אופין גם כן מהם לחם, ואיכא הדיוטים ועמי הארץ טובא, שלא יבחינו בין קמח זה לקמח של מיני דגן ובין פת לפת של מיני דגן, ואתי לאקולי גם בפת וקמח של מיני דגן, לפיכך החמירו עליהם לאסור כל פת וכל תבשיל, ואפלו לבשל ארו וקטניות שלמות⁷ גם כן אסור, משום לא פלוג, ועוד, דדלקמא נמצא בהם גרעינין של מיני דגן וכנ"ל, ועין עוד בבאר היטב (אות א): **(ז) ואין לשנות.** ואפלו "באחרון של פסח גם כן אין להקל בזה, ומכל מקום בשעת הדחק שאין לאדם מה לאכל, מטר לבשל כל המינים חוץ מחמשת מיני דגן, ומכל מקום גם כן בנגזר זה⁸ יקדים קטניות לארו ודחן ורעצקע³ שהם דומין יותר לחמשה מינים ושייך בהו טפי למגזר, ונפשוט דהוא הדין לחולה אף שאין בו ספנה דמטר לבשל לו אם צריך לזה, אלא דצריך לבדק ולברר יפה יפה בדקדוק היטב שלא ימצאו גם גרעינים מחמשת מיני דגן, וכתב החתם סופר בתשובה סימן ככב, דאפלו במקום שיש להתיר, מכל מקום יחלטנו לכתחלה ברוחחין, דכל מה דאפשר לתקן מתקנינו, וכן פתב החי אדם: **(ח) אם נפלו וכו'.** דבבא לא נהגו להחמיר, ומכל מקום אותן גרגרין שמוצאין צריך לזרקן, אם לא שאינו נפר: **(ט) תוך התבשיל.** ומירי שיש על כל פנים רב בהתר, "דאם לא כן לא מקרי תערובת כלל, והוה כאוכל תבשיל מקטניות עצמה: **(י) וכן מטר להדליק.** רוצה לומר, אפלו לתתו אותם מקדם במים, דבכהאי גוונא בחמשת מיני דגן מתחמצים, מכל מקום שרי, דלא נהגו אסורא אלא באכילה ולא בהנאה: **(יא) ואין אוסרין אם וכו'.** רוצה לומר, שאין צריך לדקדק לתלות הנר של שמן במקום רחוק מן השלחן משום חששא שמא ינטף על מאכל, דאפלו נטף אין לאסור, דבכגון זה לא נהגו להחמיר, כן מבאר בדרכי משה, ומסיים עוד שם, דאפלו פתשו אותן השמשמין שעושין מהן השמן במכתשת שכותשין שם חמץ, נמי לית לן בה, והטעם, דאפלו נמערב בו משהו נמי בטל בששים קדם הפסח, ואין לומר שמקבל טעם מהמכתשת של חמץ, דהא צונן אין מפליט ומבליע. מיהו, כל זה בשמן שמשמין וכדומה שאינם חריף, אכל בשמן זית, אם פתש הייתים בכלי שלחתו בו וכדומה, בודאי נקלט בו טעם חמץ דהא זית הוא חריף, פמבאר לעיל בסימן תמו סעיף ח, ובדבר חריף אמרינן אגב דקא

שער הציון

תננ א. חק יעקב וחקר משה והגר"ז: ב. אחרונים, והוא מבאר פרמכ"ס: ג. פוסקים: ד. תני אדם: ה. הגר"ז: ו. חיי אדם, וכן פתב הרב יעב"ץ, ועין שם שהאר"ן, וכן יודע שהחמיר חכמי הדור כמה פעמים בשני בצרת: ז. אחרונים: ח. חק יעקב: ט. כן מבאר שם בדרכי משה וכן כתב בסימן תמו, עין שם: י. כן מבאר

תרנו: 1. כוסמת (מיו ודעונים ואיו הם מחמשת מיני דגן) ואיו זה כוסמין שהיא מחמשת מיני דגן) 2. חיטה תורנית (אינה מחמשת מיני דגן) 3. דייסא מכוסמת.

